

**Sántha István: Egyenlőségi viszonyok, hierarchikus kapcsolódások –
Interetnikus kapcsolatrendszerek a tajga és a füvespuszta határvidékén a Bajkál-tó
környékén élő evenkik és burjátok példáján - OTKA PD 76045 szakmai zárójelentés**

Az OKTA posztdoktori projekt támogatásával elért eredmények:

A Kelet-Szibériában részben az OTKA támogatásával 2008-2009-ben végzett (össességében 11 hónap időtartamú) terepmunka (az OTKA projekt 2009 július elsején indult) hosszú időre, az OTKA-projekt lezárulása után legalább két-három évig meghatározó alapja lesz további kutatómunkámnak is.

Cambridge-ben háromszor, Szentpéterváron kétszer, Tartuban egyszer vettem részt nemzetközi, nem kifejezetten Szibéria-kutató, hanem más, nem regionális tematikájú szociálanropológiai konferenciákon, tartottam előadásokat a kutatás részeredményeiről, folytattam megbeszéléseket angol nyelvű publikációk és a monográfia angol és orosz nyelvű kiadásáról (az előadások jegyzékét lásd hátul, a bibliográfiai rész végén!).

Hatalmas jelentőségű, hogy lehetőségem adódott körülbelül negyven angol nyelvű a kutatáshoz szükséges és alapvető jelentőségű szakirodalmi kötet megvásárlására. Ezek a kötetek hiánypótlóak, hiszen egyetlen példány sem volt belőlük Magyarországon, már csak azért sem, mert ezek jórészt a közelmúltban megjelent szociálanropológiai monográfiák, gyűjteményes kötetek. A kötetek az MTA BTK Néprajztudományi Intézetének könyvtárát gazdagítják, minden egyes esetben az OTKA támogatás feltüntetésével.

A kutatáshoz egy digitális fényképezőget (Pentax K10) vásároltam, mely nagyon hasznosnak bizonyult a terepkutatás során, és szintén az MTA BTK Néprajztudományi Intézetébe lett beletárolva.

Az OTKA posztdoktori ösztöndíj három évig stabilitást hozott az életembe, hiszen az ezt megelőző 2005-2009-es időszakban három-hatnapos időszakokra kötött szerződések keretében kutattam az MTA Néprajzi Kutatóintézetében.

OTKA-projekt egyik, a projekt futamideje során megvalósult fő eredménye az evenki-monográfia megjelenése következményeként 2011 decemberben kineveztek az MTA Néprajzi Kutatóintézete tudományos főmunkatársának. Másrészt, eddigi kutatási eredményeimnek, részben az OTKA támogatásával, köszönhető, hogy a jövőben két évig a Cambridge-i Egyetem Szociálanropológiai tanszékén folytathatom evenki kutatásaimat.

A tudományos tevékenységem mellett az OTKA posztdoktori projekt alatt pályázatokat írtam. Három kiegészítő OTKA pályázatot nyújtottam be a posztdoktori kutatásom három éve alatt, ebből kettő sikeres volt, egy sikertelennek bizonyult. Az előbbieik közül az egyik a magyar nyelvű evenki kötet publikálását segítette elő, mely eredményeképpen 2011 áprilisában megjelenhetett az evenki monográfia. Különösen köszönettel tartozom az OTKA-bizottságnak, hogy a publikációs pályázat odaítélésével lehetővé tette, hogy a kötet impozáns módon, 10 eredeti térképmelléklettel, színes fénykép-melléklettel és DVD-melléklettel kerülhetett a szakmai antropológiai, és más értelmiségi olvasóközönség kezébe.

A másik sikeres pályázat annak volt elsősorban köszönhető, hogy a neves akadémiai kiadó, a Brill úgy döntött, hogy hajlandó kiadni angolul az evenki-kötetet. A kiadást elősegítendő publikációs pályázatot nyújtottam az OTKA-hoz a kiadói-szerkesztői munkálatok, az angol szöveg egyértelműsítése támogatásához. 2012 áprilisában (Budapesten), május-júniusában (Cambridge-ben) és augusztusában (Budapesten) folytak az angol kiadás szerkesztői munkálatai, mely munkálatoknak az lett az eredménye, hogy 2012 augusztusa végén le tudtuk adni a lezárt kéziratot kiadó részére. A kötet 2012 végére, 2012 elejére kerülhet kiadásra, mely rendkívül gyorsnak mondható, mivel gyakran éveket, nem ritkán két-három évet kell várni egy-egy antropológiai kötet megjelenésére.

És végül, kísérletet tettem arra is, hogy vadász-gyűjtőgető népeket kutató antropológusok közül, azokat, akik Európában tevékenykednek, Magyarországra hívjam meg egy-egy hétre, hogy

szó esetükben, hiszen minden evenki részt vesz különböző mértékben ilyen helyzetekben. Ezek az „utolsó evenkik” csak a külvilág képviselői számára lesznek specialisták, az idegenek választják ki őket. Az „utolsó evenkik” vesznek részt leggyakrabban a kulturális kontaktus helyzetekben.

3, Gregory Bateson angol származású antropológus a funkcionalista-strukturalista antropológia kritikájaként dolgozta ki a kibernetikus antropológiai rendszerelméleti megközelítést és nyelvet. Ez alapján a társadalomnak egy működő/élő biológiai szervezet a mintája, mely nem egy egységként, hanem az egész rendszer, az őt körülvevő világ kontextusában értelmezendő. A kibernetikus megközelítés alapján nem lineáris (történeti alapon értelmezhető) társadalmi folyamatokról beszélhetünk, hanem körfolyamatokról, melyek önmagukat korrigálják. A körfolyamat, vagy szimmetrikus és komplementer szakaszok váltakozásából épül fel, mely szakaszok hatással vannak egymásra. Míg a kapcsolódó szimmetrikus és komplementer fázisok kiegyensúlyozzák egymást, addig a körfolyamat, a rendszer, a kultúra, vagy annak egy eleme fenn tud maradni a környezetében. Ellenkező esetben ez az egyensúly felbomlik. Az egyik, a szimmetrikus vagy a komplementer fázis lesz hangsúlyos, mely a rendszer, a kultúra felbomlásához, vagy kultúra egy elemének eltűnéséhez vezet. A projekt jelentősége abban áll, hogy a kibernetikus kutatáshagyományt csak olyan kutatási területeken használták eddig az antropológiában, melyek összhangba hozhatók Bateson eredeti antropológiai működésével, terepmunkája helyszínével Pápua-Új-Guineával, helyi ökológiai rendszerek és vallási gyakorlatok (szertartások) vizsgálatával. A projekt keretében először lehetünk tanúi egy olyan kísérletnek, mely arra vállalkozott, hogy a batesoni kibernetikus antropológia nyelvet következetesen használja olyan a kibernetikus-kutatás hagyományosnak nem nevezhető területek elemzése során – mint a vadász-gyűjtögetők *ethos*-a, az állam-társadalom kölcsönhatás, vagy mint a kulturális kontaktus jelentősége a Bajkál-vidék lakóinak mindennapi életében.

A projekt nemcsak az evenkik leírására vállalkozott, vagy a batesoni nyelv következetes használatát tűzte ki célul maga elé, hanem keretében ezeken túl is megállapítások kerültek megfogalmazásra. Az animizmus és a kibernetika között sok hasonlóság figyelhető meg. Ezek közül talán a legfőbb, hogy a társadalom és a természet nincs külön kategóriákra választva, hanem az elemek kapcsolatrendszerben állnak egymással. De míg ez az animizmus keretei között természetes (ösztönös) a hozzáállás, addig a kibernetikus hagyományok követői részéről tudatos intellektuális törekvés figyelhető meg a nyugati eszmeáramlatok többségének általános hozzáállásával szemben. Bateson nyelve különösen jól használható mind az animizmus ismeretelméletének, mind az egyenlőségi társadalomszerveződésnek a leírására. Kibernetikus megközelítés nemcsak jól használható egyenlőségi társadalmi kapcsolatok jellegzetességeinek - mint a hierarchikus kapcsolatok hiányának vagy a tekintélyvel működő társadalmi intézmények gyengeségének - leírására, de alkalmas minták leírására is, melyek ezekből a kapcsolatokból önmagukat korrigáló rendszereket alkotnak. Ezeknek a minta-kapcsolatoknak a központi szerepét az jelenti, hogy meg lehet határozni az evenki és más társadalmak közötti különbségeket, annak ellenére, hogy az evenki és más társadalmi intézmények egymáshoz nagyon hasonlóan mutatkoznak. Tulajdonképpen, az evenki egyenlőségi társadalomszerveződés nagyon hasonló más társadalomszerveződésekhez, csak másképpen működik.

Bateson megmutatta, hogy a nem hierarchikus elven szerveződő kibernetikus nyelv alkalmas az önmagát korrigáló minták leírására individuális, társadalmi és ökológiai rendszereken belül. A kibernetikus antropológiai követői lehetővé tették egyenlőségi társadalmak különleges mintáinak kutatását anélkül, hogy saját adaptációról és a fejlődésről való értelmezéseinkre kellene elsődlegesen támaszkodni. Ez utat nyit egyenlőségi és hierarchikus társadalmak összehasonlítására, anélkül, hogy olyan ellentétpárokat, mint a centrum/periféria, vagy modern-hagyományos kelljen használni az elemzés során, melyek valójában a saját hierarchikus ismeretelméletünknek az eszközei. Ha ilyen vagy hasonló ellentétpárokon keresztül kísérelnénk meg az evenki társadalmat leírni és elemezni, nem lenne lehetőségünk (az evenkikről való) tudásunk kiterjesztésére, hanem ezzel szemben az evenkik értelmezésére tett kísérletünk a saját társadalmunk ismeretelméletének korlátai között maradna.

A gyakorlatban az evenki társadalom nem követ kizárólagosan egyenlőségi mintákat, mint ahogy nincsen tisztán egalitarianizmus sem, és ahogy nincsen kizárólag hierarchikus alapon működő rendszer sem. Az evenki társadalom vizsgálata során társadalmi kölcsönhatások példáit írjuk le és azt

tanulmányozzuk, hogy ezek mennyiben tekinthetők egyenlőséginek vagy hierarchikusnak. Az alapvetően egyenlőségi stratégiájú evenki társadalom nem éltet, hanem elkerülni igyekszik hierarchikus viszonyokat.

4, És végül a projekt eredményeit kísérő tudományos vita visszahatott a projekt eredményére is. Egy árnyaltabb és egyben kritikusabb kép alkotására a kibernetikus antropológia használatának tapasztalatáról:

Kibernetikus bölcelet: A szándék egy nyitott rendszer alapvető jellemzője. Egy nyitott rendszer egész létezésének célja, hogy visszacsatolást tartson fenn, hogy el lehessen érni egy adott célt, mely homeosztázis lehet, vagy egy bizonyos elem maximalizálása a rendszerben. Vágy a szándékos ténykedésre, céltudatos ésszerűsége (Wilden 1972: 148) jellemzője az emberi viselkedésnek és ez mindez eddig egy evolúciós siker biztosító, melyhez szükségesek a rendszer szándékával szemben fellépő konfliktusok, hogy az önmagát korrigáló adaptáció hosszú távon működtethessen egy rendszert.

Rövidtávon a dolgokat és nem viszonyokat vagy rövidtávú eredményeket lehet látni, melyek hosszú távú visszacsatolások helyett jelen vannak minden kultúrában (Bateson 1972: 426–439). Ezzel együtt vannak az ember ténykedésének olyan területei, ahol a szándékos ténykedések nem lesznek dominánsak, ahol Bateson után, bölceletet lehet nyerni (Bateson 1972: 446). Bateson számára ezek magában foglalják a szerelem, a hatásosság, a művészet, a költészet, a zene, a humánosság, az ember-állat kapcsolat, az ember-természet kapcsolat, és a vallás szféráit. Ezekben a szférákban az embernek meg kell tapasztalnia önmagát – totális énjét – mint egy kibernetikus modellt (Bateson 1972: 438). Bateson a 'bölcelet' terminussal jelöli egy totális szisztematikus teremtmény tudásának a felismerését és ez által való vezérlését (Bateson 1972: 434) - legyen egy individuum, egy kultúra, vagy egy ökológia – mely ilyen intuitív gyakorlatok által hódít tért. Mivel úgy vélem, hogy egy szélesebb rendszer intuitív érzékelése, mely korrigálja a szándékos tudatosságot, nem a bölcelet egyetlen formája, ezért kibernetikus bölceletnek nevezhetjük el. Batesont követve a tudatosság jórészt szándékos ténykedés irányába orientálódik, de minden kultúra más lesz annál fogva, hogy ezt a szándékosságot mi módon ellensúlyozza a fentebb leírt kibernetikus bölcelet folyamataiba való belevonódás.

Olyan bennszülött gondolkodóknak, mint esetünkben Bargajnak, az ekhirit-burját sámánnak saját elmélete van a gondolkodásról és a ténykedésről. Bargaj elméleti megközelítése a gyakorlati életben szerzett tapasztalatokon alapul. A szertartás, mely a bizonytalanság csökkentéséhez vezet, szándékot fogalmaz meg, olyan tevékenységeket ír le (mint a születés, a halál, vagy az örültség), melyek általában nem képezik részeit azoknak szféráknak, melyeken hatalma van az embernek. De nyíltan vállalja, hogy a sámán tevékenysége nem hatékony a szerelmi afférok, az alkoholizmus vagy a drogfüggőség szférájában. Ezek az intuíció szférái, melyek a tudatos gondolkodás szféráit ellensúlyozzák a burját kultúrában.

Annak ellenére, hogy Bargaj rengeteg tapasztalatot szerzett az evenkikkel közösen folytatott vadászatok során, értetlenül állt bizonyos dolgok előtt. A világról alkotott tudatos keretek között nem tudta értelmezni az evenki sámánkodás, a kutyákkal való kommunikáció a vadászat során, a tajgában való gyaloglás módja, és a minden különösebb ok nélküli kockázatvállalás témáit. A kibernetikus bölcelet és intuitív ténykedések ezen szférái evenki titkokként kerültek értelmezésre a burját kultúra keretei között. Bargaj rámutatott, hogy mennyire hasznos a kibernetikus értelmezés, mikor evenki, burját, orosz vagy kínai ethos-ok kapcsolatban állnak ilyen és hasonló intuitív szférákkal.

Másrészt a szomszédos népek, népcsoportok képviselőinek interpretációi arra is felhívták a figyelmet, hogy az evenkik körében több kibernetikus bölcelettel kapcsolatos szféra található, mint más szomszédos népeknél. Ezt azzal magyarázzák, hogy az evenkik közelebb állnak a természethez, és sokkal érzékenyebbek a környezetükben történő változásokra, mint például a szomszédos burjátok. Ez lehet az oka, hogy több evenki vagy más mandzsu-tunguz népet kutató antropológus fel hívta a

figyelmet a kibernetikus megközelítések használatának jelentőségére ezen népeknél (Anderson 2000; Kwon 1993). Véleményem szerint, igaz lehet, hogy nagyobb súlya van az evenkik életében az intuitív ténykedésnek, például az evenkik által belakott környezet elemeivel fenntartott kommunikációnak, mint más kultúrákban, de ennek megnyugtató igazolása több, a mandzsu-tunguz népekre vonatkozó összehasonlító kibernetikus anyagot követelne.

Az is kibernetikus megközelítés létjogosultságát támasztja alá, hogy az evenkik nem lépnek fel erőteljesen az önpusztítás különböző formáival: az alkoholfogyasztással, a kockázatvállalással, a családon belüli erőszakkal, vagy az öngyilkossággal szemben. Ez a magatartás lehetőséget ad a kibernetikus bölcseletbe való belevonódásra. Ez rövid időszakot alapul véve irracionálisnak tűnhet, de ennek hosszútávon, mint a negentrópia (az elrendezés foka egy önmagát korrigáló rendszeren belül) fenntartójának, már az egész rendszerre kiterjedő korrigáló hatása lehet (Wilden 1972: 209). Egyszerűen, az evenkik életében jelentkező véletlen szerű hozzáállás fontos faktor lehet, hogy egyensúlyt lehessen találni az evenki föld ökológiai rendszerében.

És végül, be kellett vezetnünk a 'fekete doboz' kategóriát akkor, mikor tereptapasztalatainkat kívánjuk a kibernetika lencséjén keresztül értelmezni. Erre ad példát az evenkik ténykedéseinek, esetünkben a Medvével való szinkronizálására. A tudósok nem találtak példát hasonló szinkronizálásra az emberi közösségeken kívül (Dwyer 1990: 169). Itt felmerül a kérdés, hogy miért szerepel első helyen e szinkronizálás az emberi társadalmakban. Az ökológiai kényszer nem ad kielégítő magyarázatot arra a tendenciára, hogy az embereknek miért kell bizonyos feladatokat egyidejűleg (párhuzamosan) végezniük.

Kulturális kontaktus és nem-kommunikáció: A kulturális kontaktus szituációk során, mint a kultúrházban történt pokazukha során, vagy az evenkik körében érzékelhető *manakan*-állapotokban, nem egymás helyzetének megértése a cél a résztvevő felek részéről, hanem a közösen folytatott tevékenység után mindenki, aki különböző kulturális háttérrel rendelkezett, a maga módján fogja értelmezni, azt, ami a kontaktus során vele történt. Tehát különböző ethos-ok ilyen szinkronizálásakor nem céljuk a résztvevőknek felismerni a másik különböző pozícióját. A kulturális kontaktus anélkül jön létre, hogy információ-csere, vagy kommunikáció menne végbe. Amikor a Nagy Víz szertartás során az evenkik szertartást végeztek a burjátok megrendelésére, senkit se érdekelt a burjátok közül, hogy hogyan élnek az evenkik, hanem csak az, hogy az evenkik egy megadott időben egy szertartás hajtsanak végre egyidejűleg, mikor a burjátok is egy szertartást hajtanak végre. Ugyanez tapasztalható az evenkik körében is. Mikor Orocson elfogadta a vodkát, hogy elérjen egy *manakan*-állapotot, senki sem követelte tőle, hogy tudja a szellemek genealógiáját, vagy hogy utkhája legyen. A két csoport megmaradt a saját ismeretelméletének és hitének kereteiben belül úgy, hogy egyidejűleg végzett szertartást, anélkül, hogy megosztotta volna a másik féllel saját perspektíváját.

A fentebb kapott kép meglehetősen eltér attól, amelyet Bateson írt le a kulturális kontaktusról (1972: 61–72). Batesonnál a kulturális kontaktus a kibernetikus módszerrel kutatott kommunikáció egyik formája. A kulturális kontaktus, értelmezésben egy kommunikatív nem-kommunikáció, mely során az emberek anélkül kommunikálnak, hogy meghatározó információt cserélnének arról a módról, ahogy a kommunikációt érteni kell (üzenetek cserélnének anélkül, hogy megosztották volna a metaüzenetet).

Ez vezet minket ahhoz a jelenséghez, hogy csoportok hogyan kommunikálhatnak önmagukkal (Rappaport 1979: 192–193) a kulturális kontaktus ilyen szituációiban. Azt kell vizsgálnunk, hogy hogyan kommunikálnak az evenkik önmagukkal a burjátokkal folytatott kommunikáció során. Nem lehet a gyakorlatban különbséget tenni azon kommunikációs folyamatok között mikor különböző *ethos*-ú emberek (kulturális kontaktusban) vagy azonos *ethos*-ú emberek (autokommunikációban) vesznek részt. Ehhez egy magasabb logikai típusú információra lenne szükség, mely a gyakorlatban nem tapasztalható, nem figyelhető meg. Ezen a ponton a kibernetika egy paradoxot hoz létre, melyet csak úgy lehet megoldani, hogy ezt a jelenséget 'fekete doboznak' tekintjük, mely annyit jelent, hogy egy egyezés jön létre a kutatók között, hogy nem igyekeznek magyarázni dolgokat egy bizonyos ponton túl (Bateson 1972: 39–40). Ha összegzéseképpen megjegyezzük, hogy minden folyamat

kommunikatív, akkor nem érthetünk meg folyamatokat, annál fogva, hogy a kommunikáció hiánya vagy jelenléte szintén egy üzenet.

Esszencializmus: Az anyagok ismertetése során meglehetősen gyakran hangoztak el olyan vádak, hogy az evenki, burját vagy orosz *ethos*-okról adott leírásaink esszencialista képet sejtetnek. Úgy gondolom, hogy ez a vélemény a leírás-jellegből táplálkozik. Amikor az evenkiket agresszív és kockázatkereső magatartásúnak írjuk le, azzal nem az evenki karakter egy magját vagy stabil jellegzetességét, hanem bizonyos evenkik közötti kapcsolatokat kívánjuk megragadni, melyekkel társadalmi és természetes környezetükben találkozhatunk. Ezek a leírások viszonyokat értelmeznek: az agresszió, vagy a kockázat keresés nem elsősorban maguk, az evenkik között jön létre, hanem a másokkal való viszonyok generálják őket, ezekben a viszonyokban van benne az agresszió vagy a kockázat. A tudományos leírások általában véve tartalmaznak szükségszerűen egyszerűsítéseket; anélkül, hogy merev, állandó képet szeretnénk volna adni, például az evenkikről.

Valójában, az lehet a fő oka annak, hogy esszencialistának látják evenki anyagainkat, hogy a szándékos ténykedés, magában hordozza, hogy a tárgyakhoz és alanyokhoz minőséget társítsunk, és ne olyan viszonyokat lássunk, melyek létrehozzák őket. Akkor is, ha az antropológiai írás fokozottan igyekszik kontrollálni az ilyen kísérleteket, még is majd nem lehetetlen erre figyelemmel lenni a résztvevő megfigyelésen alapuló terepmunka során. Az elemzés során újra ki kell bontani ezeket a viszonyokat, melyek karaktereket eredményeznek, melyeket le fogunk írni. Ekképpen tudjuk megformálni az evenki, a burját, az orosz és a kínai *ethos*-okat, de amikor arra teszünk kísérletet, hogy tudományos narratívák formájában adjuk közre eredményeinket, ismét az esszencializmus talajára lépünk. Egyet kell érteni kritikusainkkal, hogy nem sikerült megnyugtató megoldást találni erre a problémára. Ez láthatóan komoly gondot jelent az evenkik számára is. Alexia Bloch terepmunkája során azt találta, hogy amikor az evenki értelmiség tanmenetet állított össze, noha a tanítás célja az volt, hogy flexibilis képét adjanak a saját kultúráról, az eredmények bemutatása mégis minden esetben az evenki kultúra magjához, esszenciájához vezettek. Mindig egy olyan stabil modellhez jutottak, melyet előzetesen el szerettek volna kerülni (Bloch 2004: 158). Egyetlen módját találtuk ennek a problémának a feloldására, mikor arra ösztönözzük az olvasóinkat, hogy tartsák folyamatosan szem előtt, hogy a leírt *ethos*-ok, mindig más *ethos*-okkal való kölcsönhatások eredményei és nem volt célunk ezeket stabil és merev tárgyakként értelmezni, látni.

Végül, örömmel teszek eleget kötelességemnek, hogy megköszönjem az OTKA-bizottság tagjainak, hogy lehetőséget adtak az OTKA posztdoktori és a hozzákapcsolódó publikációs ösztöndíjak odaítélésével, hogy jelen kutatás eredményei eljuthattak a hazai, és eljuthatnak a nemzetközi (orosz és angol nyelvű) antropológia és társadalomtudomány művelőihez és az irántuk érdeklődő olvasóközönséghez, és így tudományos diskurzusok szerves, formáló részeivé válhatnak.

Felhasznált irodalom:

- Bateson, Gregory. 1972. *Steps to an Ecology of Mind*. New York: Ballantine Books.
Bloch, Alexia. 2004. *Red Ties and Residential Schools: Indigenous Siberians in a Post-Soviet State*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
Rappaport, R.A. 1979. *Ecology, Meaning and Religion*. Richmond: North Atlantic Books.
Wilden, Anthony. 1972. *System and Structure: Essays in Communication and Exchange*. London: Tavistock Publications.

Az OTKA 76045 posztdoktori projekt eredményeit közreadó publikációk:

Mivel az OTKA-projekt az eredetileg tervezett időponthoz képest csak egy évvel később tudott megkezdődni, a projekt indulásakor a terepmunka már folyamatában volt, sőt az előzetes szöveges elemző munka is megindult. Így a munkatervben megfogalmazott eredeti tervekhez képest egy évvel korábban készülhetett el a vállalt kötet fejezeteinek szövege, és lehetővé vált, hogy az OTKA támogatásával a magyar kiadáson túl, az angol és az orosz tanulmányok és kötetek is elkészülhessenek, és részben megjelenhessenek már az OTKA-projekt futamideje során is.

2. fejezet:

Színlelés – Idegenekkel kapcsolatos magatartási forma a Barguzin felső folyásánál élő kurumkáni evenkik körében. (*Pokazukha*- Pattern of Behaviour in Kurumkan of Eastern Buryatia) // Vargyas, G., Berta, P. (eds.) *Ethno-lore*, XXV. Budapest 2008, MTA Néprajzi Kutatóintézete: 71–87 (Tatiana Safonova-val, 2009-ben jelent meg a 2008-as kötet)

Pokazukha in the House of Culture: The Pattern of Behavior in Kurumkan, Eastern Buriatia. *Reconstructing the House of Culture. Community, Self, and the Makings of Culture in Russia and Beyond*. Eds.: Donahoe, Brian and Habeck, Joachim Otto. Berghahn Books. New York – Oxford 2011: 75-96. (with Tatiana Safonova)

Research Design and Methodology of the Comparative Research Project. „The Social Significance of the Hous of Culture”. *Reconstructing the House of Culture. Community, Self, and the Makings of Culture in Russia and Beyond*. Eds.: Donahoe, Brian and Habeck, Joachim Otto. Berghahn Books. New York – Oxford 2011: 277-291. with Brian Donahoe – Joachim Otto Habeck – Kirill Istomin – Agnieszka Halemba – Virginie Vaté

3. fejezet:

A nem (gender) problematikája Oroszország északi közösségeinek életében. (The problem of Gender in the Life of Northern Communities in Russia) Budapest 2009, *Tabula*, 11(1-2): 147-154 (csak 2010-ben jelent meg a 2009-es kötet)

Gender Distinctions in an Egalitarian Society: The Case of Evenki People of the Baikal Region // *Anthropology of East Europe Review*, Special Issue: "Gender Shift in the North of Russia", 28(2), Indiana University Bloomington 2010, pp. 120-139,

<http://scholarworks.iu.edu/journals/index.php/aeer/article/view/934/1042>

(in contribution with Safonova, T.)

4. fejezet:

Stories about Evenki People and their Dogs: Communication through Sharing of Contexts // M. Brightman, V. E. Grotti and O. Ulturgasheva (eds.) *Animism in Rainforest and Tundra Personhood, Animals, Plants and Things in Contemporary Amazonia and Siberia*. N.Y, Oxford: Berghahn Books 2012, pp. 82-95 (in contribution with Tatiana Safonova)

5. fejezet:

'Mítoszban élni' és a sámánkodás gyakorlata a Bajkál-tó környéki *ehirit*-burjátok körében. ("Living in the Myth" and the Practice of Shamans among Ehirit - Buryats of the Baikal Region) // Berta, P. (ed.) *Ethno-lore*, XXVI. 2009 Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézete: 191–204 (Tatiana Safonova-val)

Risk and Biography: Reversibility for Buryats and Circularity for Evenkis. *Biography, Risk and Uncertainty. Forum of Qualitative Research* Vol 11, No. 1 (2010). [Institute for Qualitative Research](http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1430) and the [Center for Digital Systems](http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1430), Freie Universität Berlin (with T. Safonova)

Az evenkik drágaköve. Nefritbányászat a tajgában. (The Precious Stone of Evenki. Nephrite Mining in the Taiga). *Földgömb* 2011. május-június: 16-27

Az evenkik drágaköve. (The Precious Stone of Evenki) *Heti Válasz* 2011/23: 32-33

6. fejezet

Being Local Outsiders: a Study of Chinese Ethos in East Siberia // *Inner Asia*, 12(2) (2010) Cambridge MIASU, pp. 347-364 (in contribution with Safonova, T.)

Walking Mind: The Pattern that Connects Evenki land, Companionship and Person. *Science, Tecnology and Society. Yearbook of the Institute for Advanced Studies*. Profil Wien 2009 (2010): 311-325 (with T. Safonova)

7. fejezet:

Walking Mind: The Pattern that Connects Evenki land, Companionship and Person. *Science, Technology and Society. Yearbook of the Institute for Advanced Studies*. Profil Wien 2009: 311-325 (with Tatiana Safonova)

Mapping Evenki Land. The Study of Mobility Patterns in Eastern Siberia. *Folklore. Electronic journal of Folklore* 49. (World Routes in the Arctic: Guest Editors: Lette, Art and Ventsel, Aimar.) Tartu 2011: 71-96. (with Tatiana Safonova)

Kapcsolódó tanulmányok:

“Bright Future?” The Knowledge, Practices and Strategies of the Young People in a South Siberian Evenki Village Generation P in the Tundra: Youth in Siberia. Guest editor A. Ventsel. *Folklore* 41 Tartu 2009: 163-189; <http://www.folklore.ee/folklore/vol41/>

Értelmiségi terek és magatartásformák fotográfiai elemzése egy kelet-szibériai kultúrház példáján. (Spaces and Forms of Behaviour of Local Intelligentsia: the Case of a 'House of Culture' in East Siberia (Photographic Analysis).) (*Ethno-Lore*, az MTA Néprajzi Kutatóintézet évkönyve XXVIII. Szerkesztette: Ispán Ágota Lídia és Magyar Zoltán. MTA Néprajzi Kutatóintézet Budapest 2011.: 235-258. Tatiana Safonova-val

The Shaman Tree and the Everyday Life of the Evenki: A Photographic Analysis. *Shaman* Vol. 20. Nos. 1-2. Spring/Autumn Budapest 2012: 55-108. Tatiana Safonova-val

Monográfia:

Az evenkik földjén. Kulturális kontatusok a Bajkál-vidéken. Balassi Kiadó, Budapest 2011: 237 oldal., 3 fotográfiai elemzést tartalmazó tabló, 10 a szerzők által készített térkép, 1 ív színes egész oldalas fénykép melléklet, DVD-melléklet (Tatiana Safonova-val)

Kritikák, válasz a kritikákra:

Szibéria-kutatás ma. Gondolatok, vélemények és megközelítések. Sántha István – Tatiana Safonova: *Az evenkik földjén. Kulturális kontaktusok a Bajkál-vidéken.* Budapest. Balassi. 2011. 240 oldal + 1 ív képmelléklet + DVD. *Tabula* 2011 14 (1-2): 161-192. (a szám 2012 júliusában jelent meg!):

Uray-Kóhalmi Katalin (†): *Kósza gondolatok Sántha István és Tatiana Safonova könyvével kapcsolatban:* 162-163.

Nagy Zoltán: *Kinek a könyve?* 163-168.

Ruttkay-Miklián Eszter: *Szabadság, egyenlőség, evenkiség:* 169-172.

Mészáros Csaba: *Az antropológiai ismeretek természetéről:* 172-177.

Sántha István- Tatiana Safonova: *Hogyan lehet megérteni a könyvünket?* 177-192.

A monográfia angolul:

Forthcoming: *Culture Contact in Evenki Land: A Cybernetic Anthropology of Baikal Region.* Brill: Global Oriental, Leiden (with Tatiana Safonova)

A monográfia oroszul:

V pechati: *Vstrechi na evenkijskoj zemle. Kiberneticheskaja antropologija Bajkal'skogo regiona.* Aleteja, Sankt-Peterburg. (s Tatianoj Safonovoj)

A projekt keretében tartott előadások:

Jirga, spring 2006 (video-film presentation). Cambridge University. Scott Polar Research Institute. 12.05.2010

Being local strangers, Chinese ethos in East Siberia. *Arctic Routes* workshop. Tartu 28.5.2010.

Evenki: Hunter-gatherers or peripheric dwellers? *Anarchy and Anthropology*, Department of Social Anthropology, University of Cambridge. Cambridge 25-26.09.2010

Evenkijskie sekrety: issledovanie kul,turnye kontakty v Baikalskom regione. (Evenki Secrets: Culture Contact in Baikal region). Siberian seminar serial (leaded by Prof. Nikolai Vakhtin) Department of Anthropology, European University, Saint-Petersburg. 11.5.2011 (in Russian)

Végül meg kell jegyeznem, hogy a kutatás eredményeit bemutató monográfiák nemzetközi együttműködésben valósultak, valósulnak meg. A kutatás alapját jelentő terepmunkát közösen végeztük Dr. Tatiana Safonova szentpétervári szociálanropológussal. Így természetesen, hogy a közös terepkutatáson alapuló tanulmányokat, monográfiákat is közösen publikáltuk, publikáljuk.